

Patroni vinařů **Zdeněk Koudelka**

Je tradičním zvykem v katolické i pravoslavné církvi žádat u určitých svatých – **patronů**, zvláštní přímluvu u Boha pro ochranu určitého místa, lidí i lidské činnosti. Jeden svatý může být patronem pro více činností či míst a naopak jedna činnost může mít více patronů. Mezi patrony vinařů patří apoštol sv. Bartoloměj (svátek¹ 24. 8.), sv. Goar (6. 7.), sv. Hunna Dobroditelka (15. 4.), apoštol sv. Jan Evangelista (27. 12.), sv. Jan Křtitel (24. 6.), sv. Jan Nepomucký (16. 5.), sv. Jenovéfa (Geneva, 3. 1.), sv. Ludmila (sv. 16. 9.), sv. Marie Magdaléna (22. 7.), sv. Martin (11. 11.), biskup sv. Medard z Nyonu (8. 6.), sv. Mikuláš (patron obchodníků s vínem, 6. 12.), sv. Morand (3. 6.), biskup sv. Oldřich Augšpurský (4. 7.), opat sv. Severin z Norika (8. 1.), papež sv. Sixtus II. (7. 8., původně 6. 8.), sv. Teobald z Provins (30. 6.), papež sv. Urban I. (25. 5.), kníže sv. Václav I. (28. 9.), sv. Vavřinec (10. 8.), sv. Vincenc (22. 1.), sv. Vít (15. 6.), sv. Werner z Oberweselu (19. 4.).² V jednotlivých vinařských zemích rozdílně dominují různí svatí jako patroni vinařů. Někdy je za patrona vinařů prohlášen některý svatý jen v určité vinařské obci jako sv. Gothard v moravských Dolních Kounicích. Na Moravě je nejčastěji s vínem spojován jako patron vinařů svatý Urban a v souvislosti s mladými svatomartinskými víny svatý Martin. V Čechách je hledána přímluva u svatých pocházejících z Čech – svatého Václava, svatě Ludmily a svatého Jana Nepomuckého.

Na Moravě a na Slovensku je tradice žehnání (benedikce) vinohradu a vína.³ Žehnání určité věci je náboženský obřad, kterým se vyprošuje a zaslubuje Boží pomoc. Bůh uděluje požehnání tím, že člověka obdarovává svou nekonečnou dobrotou. Žehnání koná kněz nebo jáhen (diakon).⁴

Svatý Urban I. - papež⁵

Na Moravě je dominantně uctíván jako patron vinařů papež sv. Urban. Urban I. byl papežem v letech 222-230. Pocházel ze vznešeného římského rodu. Otec se jmenoval Pontianus. Pontifikát vykonával za císaře Alexandra Severa (vládl 222-235), jehož matka Mamaea snad byla křesťanka, i když to je nepravděpodobné, neboť byla politicky aktivní v římské politice. Císař byl nicméně nábožensky tolerantní, takže nedocházelo k pronásledování křesťanů. Proto jsou legendy o jeho mučednické smrti nepravděpodobné. Ovšem křesťanství zůstávalo nedovoleným náboženstvím a je známa soukromá právní sbírka starých dekretů proti křesťanům, již sestavil císařův rádce Domitius Ulpianus (170 Tyros - 228 Řím). Urban vedl spory se vzdoropapežem Hippolytem.⁶

¹ Svátky jednotlivých svatých se mohou lišit nejen mezi církvemi, byť uznávají téhož svatého (římskokatolická a pravoslavná), ale i v rámci římskokatolické církve se odlišuje zařazení svatých v církevních kalendářích různých církevních provincií. Proto ne všichni svatí mají svůj svátek uveden v příslušný den v kalendářích pro Českou a Moravskou církevní provincii.

² RADEK SOTOLÁŘ: Patroni vinařů 1-7, *Vinařský obzor* 5 až 12/2008, ISSN 1212-7884.

³ Občas se lze setkat s označením tohoto obřadu jako křest či svěcení vína. To jsou liturgicky nesprávná označení (křtí se jen člověk).

⁴ Kán. 1169 § 2 *Kodexu kanonického práva*.

⁵ RADEK SOTOLÁŘ: Patroni vinařů 7, *Vinařský obzor* 12/2008, ISSN 1212-7884, s. 607. JOSEF GELMI: *Papežové*, Praha 1994, ISBN 80-204-0457-0, s. 15.

⁶ Sv. Hippolyt Římský (asi 170-235, svátek 13. 8., východní církev 10. 8.) byl teolog a mučedník. Stal se prvním vzdoropapežem proti papeži Kalixtovi I. (pontifikát 217-222), s nímž vedl spor o odpouštění hříchů, kdy zastával stanovisko, že některé hříchy odpustit nelze, a o jiných náboženských a církevních otázkách. Za pronásledování křesťanů za císaře Maxima Thraxe (vládl 235-238) byl spolu s papežem Pontianem (pontifikát 230-235) vypovězen do sardinských lomů, kde zemřel. Předtím se s papežem Pontianem smířil. Ovšem Josef Gelmi zpochybňuje Hippolytovo papežství i to, že šlo o stejného Hippolyta, který zemřel s Pontianem na Sardinii.

Existují legendy, že papež Urban byl na rozkaz prefekta Almachia mlácen olovenou holí. Je však možné, že v těchto legendách se zaměňuje postava papeže Urbana s jiným Urbanem, který mohl být i biskupem či vikářem předchozího papeže.

Sv. Urban zemřel 23. 5. 230 a svátek má na den svého pohřbu 25. 5. Jeho hrob byl nalezen roku 1854 při vykopávkách pod Via Appia v Římě. Jiné prameny uvádí, že ostatky papeže Urbana byl již roku 818 papežem Pascalem I. přeneseny do římského chrámu sv. Praxedy. I údaje o dvou hrobech Urbana potvrzují domněnky, že v legendách jsou spojeny osudy dvou různých představitelů křesťanské církve jménem Urban v jednu, navíc žili v době časově blízké.

Sv. Urban je patronem vinařů proto, že se údajně před pronásledováním uchýlil do vinice a ta jej skryla. Bává zobrazován s tiárou⁷ na hlavě, s hroznem a soudkem vína. Někdy i s mečem, který má připomínat jeho mučednickou smrt. Jeho socha je umístována do vinných sklepů či i vináren. Při takovém umístění je zvláště nutné dbát na důstojné zacházení se sochou světce.

Někdy je jeho patronát nad vinaři spojován s tím, že jeho svátek je svátek prvního světce po ledových mužích 12. - 14. 5. Pankrác, Servác, Bonifác. Tedy již nastoupí definitivně teplé období a je zažehnáno nebezpečí poškození začínajícího kvetení vinné révy mrazem. Proto je jako patron vinařů uctíván především ve střední Evropě. Je také považován za ochránce proti mrazu, bouřce, blesku, dně a opilství.

Na svátek sv. Urbana se provádí **žehnání vinohradů**. Při žehnání se použije bílá liturgická barva a čte se část Evangelia podle Jana – Já jsem pravý vinný kmen a můj otec je vinař.⁸

Svatý Jan Evangelista - apoštol⁹

Jan Evangelista zemřel kolem roku 101 v Efesu jako jediný z apoštolů přirozenou smrtí. Svátek má 27. 12., ve východních církvích 26. 9. Byl syn Zebedeův a jeho ženy Salome, jeho bratrem byl apoštol sv. Jakub Větší. Byl galilejským rybářem, později učedníkem Jana Křtitele a se svým bratrem Jakubem byl povolán mezi učedníky Ježíše.¹⁰ Ježíš mu na kříži svěřil péči o svou matku a jako první uviděl Ježíšův prázdný hrob a uvěřil v jeho zmrtvýchvstání. Později žil na ostrově Patmos a v Efezu. Je znám výrokem: *Milujte se navzájem. To je příkaz Páně, a budete-li ho dodržovat, samo o sobě je to dost.* Atributem sv. Jana je orel. Kromě vinařů je patronem i teologů, úředníků, notářů, malířů, sochařů, spisovatelů, řezníků, rytců.

Jan je autorem čtvrtého evangelia, tří biblických epištol a Zjevení sv. Jana (Apokalypsy). Čtvrté evangelium Janovo se zmiňuje o velikonoční večeři Ježíše s jeho učedníky, ale ne o

JOSEF GELMI: *Papežové*, Praha 1994, ISBN 80-204-0457-0, s. 14-15. DONALD ATTWATER: *Slovník svatých*, Vimperk 1993, ISBN 80-85776-06-5, s. 175.

⁷ Tiára je papežská koruna. Tvoří ji vysoká bílá homolovitá čepice se třemi nad sebou umístěnými zlatými otevřenými korunami, která je na vrcholu zakončena říšským jablkem. Tři koruny vyjadřují, že papež je nejvyšším knězem, zákonodárcem i soudcem. Dále to, že vládne zemi, nebi i peklu či že symbolizují církev bojující, trpící a vítěznou. Tiára má asyrský a perský původ. Velmi podobná je jí koruna etiopských císařů. Tiára se užívala od 7. st. bez korun. První korunu na znamení světské moci papeže přidal papež Alexander III. (pontifikát 1159-1180). Bonifác VIII. (pontifikát 1294-1303) přidal druhou a Klement V. (1305-14) třetí. V 17. st. přibýlo říšské jablko. Tiárou byli korunováni papežové při nástupní mši. Naposledy se nechal korunovat Pavel VI. 30. 6. 1963. Jeho nástupci již korunováni nebyli, ale tiáru užívali ve svém znaku. První papež, který ji neuzil ve svém znaku, je Benedikt XVI. (pontifikát od 2005), jenž ji nahradil biskupskou mitrou. MILAN BUBEN: *Encyklopedie heraldiky*, Praha 1999, ISBN 80-85983-68-0, s. 420-421.

⁸ Jan kapitola 15, verš 1-11. *Požehnanie*, Trnava 2009, s. 205-209.

⁹ DONALD ATTWATER: *Slovník svatých*, Vimperk 1993, ISBN 80-85776-06-5, s. 268-269. RADEK SOTOLÁŘ: *Patroni vinařů 1, Vinařský obzor 5/2008*, ISSN 1212-7884, s. 227.

¹⁰ Matouš 10, 2. Marek 3, 17.

podávání chleba a vína jako těla a krve Ježíše.¹¹ Ostatní evangelisté uvádějí podávání chleba a vína jako těla a krve Ježíše.¹²

Na jeho svátek se koná **žehnání vína**. Jan totiž podle tradice požehnal nádobu s otráveným vínem a zbavil tím jed účinku. Lze žehnat mešní i nemešní víno. Při žehnání se čte část Prvního listu Janova.¹³ Když se požehnané víno na svátek sv. Jana podává k pití, může se dle tradice říci: „Pij lásku svatého Jana.“¹⁴ Ovšem žehnání vína lze dle místních zvyklostí či potřeby provést i v jiné dny.

Svatý Martin Tourský - biskup¹⁵

Ve spojení s tradicí mladých svatomartinských vín se lze setkat na Moravě s žehnáním mladého vína na svátek sv. Martina 11. listopadu, kdy byl pohřben. Před otevřením hlavní ochutnávky svatomartinského vína na Moravě v 11 hodin 11. 11. se tomuto vínu žehná v brněnské katedrále sv. Petra a Pavla.

Martin se narodil kolem roku 316 v Sabarii (Szombathely) v Horní Panonii, později žil s rodinou v Pávii v Itálii. Stal se důstojníkem jezdecka a nakonec byl biskupem ve Francii, kde zemřel 8. 11. 397 v Candes u Tours. Bývá zobrazován jako mladý muž na koni, který mečem púli svůj plášť, aby se o něj podělil s chudákem, což učinil jako mladý důstojník v Amiens. Poté se mu s polovinou jeho pláště zjevil Ježíš a on přijal křesťanskou víru. Roku 339 odešel z armády. Nejprve byl poustevníkem a od roku 360 knězem u sv. Hilaria v Poitiers. Následně byl 372 zvolen biskupem v Tours, založil komunitu s klášterem v Marmoutiers u řeky Loiry. Je považován ze evangelizátora Galie (Francie). Zemřel 8. 11. 397 v Cannes u Tours. Je i patronem Szombathely, Buenos Aires, vojáků, jezdců, zbrojířů, krejčích, mlynářů, hlasatelů, bednářů a je ochránce chudých a dobré úrody.

Patron vinařů je zřejmě proto, že působil ve vinařské oblasti v Tours, ale především tím, že se na jeho svátek připíjelo mladým vínem při příležitosti konce hospodářského roku a uzavírání či obnově jednoletých smluv s čeládkou.

Svatý Gotthard – opat a biskup¹⁶

Narodil se asi 960 v bavorském Reichersdorfu, zemřel 1038 v Hildesheimu. Kanonizován papežem Inocencem II. roku 1131, svátek 4. 5. Roku 996 se stal opatem benediktinského kláštera v Nideralteichu. Vzorným vedením kláštera si získal uznání císaře Jindřicha II. (římský král od 1002, císař 1014-1024), který jej pověřil reformou klášterů. V roce 1022 se po smrti sv. Bernwarda stal biskupem v Hildesheimu. Zemřel 5. 5. 1038. Je po něm pojmenován alpský průsmyk, kde je mu zasvěcena kaple při útulku pro pocestné, a také silniční tunel. V roce 1740 kníže Valter Xaverius z Dietrichsteinu vedle **sv. Jana Křtitele** ustanovil sv. Gottharda patronem Bratrstva vinařů a kopáčů v Dolních Kounicích. Kouničtí mu pak v druhé polovině 18. st. vybudovali boční oltář v kapli sv. Antonína Paduánského a na jeho svátek je v kapli sloužena mše svatá za vinaře a zahrádkáře. Sv. Gotthard je příkladem patrona vinařů

¹¹ Jan 13, 21-26.

¹² Matouš kapitola 26, verš 27-29. Marek 14, 23-25. Lukáš 22, 17-20.

¹³ 1 Jan 4, 7-12 (Milujme se navzájem).

¹⁴ Olomoucký Benedikcional vydaný Liturgickou komisí České biskupské konference připouští konání žehnání vína laikem, což je v rozporu s Kán. 1169 § 2 *Kodexu kanonického práva*. Dnem účinnosti (první den adventu 27. 11. 1983) zrušil Kodex s jeho kánony odchýlnou úpravu při liturgických obřadech (Kán. 2) a s kodexem rozporné místní (partikulární) zákony katolické církve, pokud výslovně není stanoveno jinak (Kán. 6 § 1, 2°). Slovenské Požehnanie uvádí možnost konání žehnání jen knězem nebo jáhnem (diakonem) v souladu s kodexem. *Benedikcional*, Olomouc 1994, s. 124. *Požehnanie*, Trnava 2009, s. 217.

¹⁵ DONALD ATTWATER: *Slovník svatých*, Vimperk 1993, ISBN 80-85776-06-5, s. 194-195. RADEK SOTOLÁŘ: *Patroni vinařů 6, Vinařský obzor 11/2008*, ISSN 1212-7884, s. 550.

¹⁶ DONALD ATTWATER: *Slovník svatých*, Vimperk 1993, ISBN 80-85776-06-5, s. 165. STANISLAV LIŠKUTÍN: *Svatogothardská vinařská tradice v Dolních Kounicích, Vinařský obzor 3/2009*, ISSN 1212-7884, s. 123.

jedné moravské vinařské obce, jeho kult se na Moravě mezi vinaři jinak nerozšířil. Je i patronem zedníků a ochráncem chudých a před blesky a krupobitím.

Svatý Jan Nepomucký¹⁷

Pocházel z Nepomuku (původně Pomuk) v Čechách, kde se narodil asi 1345. Studoval právo v Praze a italské Padově. Byl kanovníkem kolegiálního kostela sv. Jiljí v Praze a později kanovníkem vyšehradské kapituly. Stal se arcibiskupským notářem a od 1389 generálním vikářem pražského arcibiskupa Jana z Jenštejna. V rámci sporů arcibiskupa s králem Václavem IV., který chtěl zřídit nové biskupství v Čechách a tak oslabit moc arcibiskupa, byl na rozkaz krále 20. 3. 1393 v Praze umučen a umírající či již mrtvý vhozen do Vltavy. Legenda později jeho smrt spojovala s tím, že odmítl králi prozradit obsah zpovědi královny Žofie. Tuto legendu dotvářel i zázračně zachovaný kus jazyka. V 70. letech 20. st. však antropolog Emanuel Vlček stanovil, že zachovalá hmota není jazyk, ale mumifikovaná část mozku.

Kanonizován byl 1729, svátek má 16. května. Uctíván je hlavně v Čechách, na Moravě a v Rakousku. Je patronem proti škodám na vinicích způsobených krupobitím a bouřkou. Dále je spolupatronem Čech, kněží, lodníků, mostů a proti pomluvám. Je zobrazován jako kněz se štolou, biretem, palmou, knihou a s křížem. Často má kolem hlavy pět hvězd, které podle legendy označovaly místo ve Vltavě, kde bylo jeho tělo nalezeno.

Svatý Václav – český kníže¹⁸

Narodil se asi 907 ve Stochově u Kladna jako syn knížete Vratislava I. (vládl 915-921) a jeho ženy Drahomíry. Vychovávan byl babičkou sv. Ludmilou. Ludmila jej vychovala v pevného křesťana a seznámila s vinohradnictvím. Formálně nastoupil na trůn po smrti otce, ale fakticky za něj zprvu vládla matka Drahomíra. Později ji však vypudil (924 či 925) a sám se ujal vlády. Vedl politiku spolupráce se saskou dynastií, včetně placení poplatku za mír, což mu vyčítal jeho bratr Boleslav, který jej nakonec 28. 9. 935 nechal zavraždit. V tento den má svátek. Zobrazován je zpravidla jako panovník s mečem a kopiím na koni, často s přemyslovskou černou plamennou orlicí na stříbrném štítě. Je uctíván i jako patron Čech, sládků, jezdců.

Jako patron vinařů je uctíván proto, že nechal vysazovat vinice a osobně účastnil se vinobraní a lisování hroznů pro přípravu mešních vín. Je mu připisován i vznik dodnes existující Svatováclavské vinice na Pražském hradě, která byla obnovena v letech 2006-08 i díky podpoře Vinařského fondu.

Svatá Ludmila¹⁹

Byla dcerou knížete Pšovánů a narodila se mezi roky 855-860 na hradě Pšov (dnes Mělník). Byla provdána za českého knížete Bořivoje. Podporovala šíření křesťanství v Čechách a vychovávala své vnuky Václava a Boleslava, pozdější knížata. Po smrti svých synů Svyatopluk I. (vládl 894-915) a Vratislava I. (vládl 915-921) se dostala do sporů se snachou Drahomírou, která ji nechala na hradě Tetíně zavraždit v noci na 16. 9. 921, kdy se slaví její památka. Je uctívána i jako patronka Čech (matka země), babiček, matek, vychovatelů a církevního školství.

Patronkou vinařů v Čechách je svatá Ludmila proto, že podporovala výsadbu vinic. Údajně ji při návštěvě panovníka Velké Moravy Svatopluka zachutnalo moravské víno nebo jej při jiné příležitosti dostala jako Svatoplukův dar. Následně nechala z Moravy dovezených sazenic

¹⁷ DONALD ATTWATER: *Slovník svatých*, Vimperk 1993, ISBN 80-85776-06-5, s. 200.

¹⁸ DONALD ATTWATER: *Slovník svatých*, Vimperk 1993, ISBN 80-85776-06-5, s. 377-378. RADEK SOTOLÁŘ: *Patroni vinařů 5, Vinařský obzor 11/2008*, ISSN 1212-7884, s. 494-495.

¹⁹ RADEK SOTOLÁŘ: *Patroni vinařů 4, Vinařský obzor 9/2008*, ISSN 1212-7884, s. 440-441.

vysadit první českou vinici na Mělnicku mezi obcemi Nedomice a Dřísy. Na této vinici měl pracovat a s révou se seznamovat i její vnuk sv. Václav. Proto bylo mělnické známkové víno pojmenováno Ludmila a stejně tak stará zámecká vinice.